

Ignác Antonín Hrdina
Hedvika Kuchařová

Záhady kolem sňatku
Anny Kateřiny Šporkové
Historicko-právní studie
z manželského práva

Záhady kolem sňatku Anny Kateřiny Šporkové

Historicko-právní studie z manželského práva

Ignác Antonín Hrdina

Hedvika Kuchařová

Recenzenti:

Mgr. Jindřich Kolda

doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., J.C.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1

Praha 2017

Summary přeložil Michal Šejvl

Redakce Dita Křišťanová

Grafická úprava Jan Šerých

Na obálce Anna Kateřina hraběnka Šporková

(Fotosbírka NPÚ ÚOP v Josefově, KU01274)

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2017

© Antonín Hrdina, Hedvika Kuchařová, 2017

ISBN 978-80-246-3360-2

ISBN 978-80-246-3387-9 (pdf)

Charles University
Karolinum Press 2017

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Předmluva litoměřického generálního vikáře Stanislava Příbyla	7
Úvod	11
1. Ti, o které šlo: snoubenci a manželé Swéertsovi	19
1.1 Anna Kateřina hraběnka Šporková	19
1.2 František Karel Rudolf baron ze Swéertsu	27
2. Vývoj manželskoprávní úpravy a její prameny	34
2.1 Vývoj kanonické manželskoprávní úpravy	34
2.2 Prameny manželskoprávní úpravy v době sňatku Swéertsových	40
3. Anna Kateřina: klášter, nebo manželství?	47
3.1 Právní úprava manželského souhlasu	47
3.2 Příklad starší sestry Marie Eleonory	51
3.3 Pochybnosti o svobodném souhlasu Anny Kateřiny	54
4. Manželská překážka pokrevství mezi snoubenci	64
4.1 Právní úprava manželské překážky pokrevství	64
4.2 Příbuzenství mezi Annou Kateřinou a Františkem Karlem Rudolfem	69
5. Dvojí dispens od manželské překážky pokrevství	71
5.1 Právní úprava dispensace	71
5.2 První papežské breve do Hradce Králové: od Herodesa k Pilátovi	76
5.3 Druhé papežské breve do Litoměřic: pokračování křížové cesty barona Swéertse	85
6. Dvojí manželský slib snoubenců	101
6.1 Právní úprava formy uzavření manželství	101

6.2 Zasnoubení a první manželský slib snoubenců	108
6.3 Druhý manželský slib snoubenců – „divoká“ svatba v Kuksu a její následky	112
6.4 Právní analýza problému a shrnutí	128
7. Náprava – sanace manželství	136
7.1 Právní úprava zplnění manželství	136
7.2 Zásah nunciatury: <i>Roma locuta, causa finita</i>	138
Závěr	157
Chronologický přehled případů	163
Seznam příloh	166
Texty v originálu	171
Texty v českém překladu	248
Seznam zkratk	322
Bibliografie	324
I. Prameny	324
II. Literatura	330
III. Slovníky	334
Summary	336
Jmenný rejstřík	340
Místní rejstřík	348

Předmluva litoměřického generálního vikáře Stanislava Příbyla

Knihu, kterou právě otevíráme, bychom podle názvu mohli odkázat do kategorie „suchá, nezajímavá věda“. Nicméně již při druhém, zběžném pohledu jsme nuceni tuto klasifikaci zásadně poopravit. Pojednává o rodině Františka Antonína hraběte Šporka, významné a extravagantní postavy české nobility přelomu 17. a 18. století. Já sám jsem měl za to, že Špork byl především mecenáš umění, jako hudebníka mě velmi „dráždí“ domněnky, že měl dokonce co do činění se slavným Johannem Sebastianem Bachem a jeho Velkou mší h-moll. Neměl jsem však ponětí o tom, že Šporkovou „vášní“ byly také právní spory nejružnějšího druhu.

Před pár lety se mi dostala do rukou kniha téže autorské dvojice, která je podepsána i pod touto knihou, totiž titul Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně historickém a teologickém kontextu (Key Publishing, 2011). Věděl jsem sice z dřívějšího cosi o sporu Šporka se žírečskými jezuity, ale zdaleka jsem netušil, jaké měl tento spor rozměry. A tak když jsem byl osloven, zda bych nenapsal předmluvu k tomuto svazku, rád jsem souhlasil, protože jsem věděl, že to nebude žádná nudná četba.

A taky že není! Situace kolem životních osudů Šporkovy dcery Anny Kateřiny se blíží spíše dobrodružnému románu, kde není nouze o emoce a zvraty. Čtenář se tedy baví... až do chvíle, kdy mu dojde, že se to opravdu stalo a že zde šlo o osudy lidí, kterých se zpravidla nikdo neptal, jak by chtěli naložit se svým životem.

Nelze nevidět, jak podstatnou roli v odstranění překážek zamýšleného sňatku Anny Kateřiny Šporkové a Františka Karla Rudolfa, svobodného pána Svěertse z Reistu, hrály osobní spory a v neposlední řadě i majetkové zájmy. Nezanedbatelnou úlohu v tomto příběhu hraje byrokracie, a to byrokracie církevní. Jistě nepřezenu, když řeknu, že vyřizování formalit nutných k uzavření sňatku vodilo žadatele v bludném kruhu mezi biskupskými konzistory v Hradci Králové, Praze a Litoměřicích.

Dotčené diecéze byly shodou okolností v inkriminovaném období více bez biskupů než řádně obsazeny (dvě biskupství byla vakantní, biskupství litoměřické sice svého biskupa mělo, ten však dlel v Bonnu, protože byl zároveň děkanem katedrální kapituly v Kolíně nad Rýnem). Tíha kauzy tak ležela na generálních vikářích nebo na dalších vysokých úřednících kurií.

Kde nejsou argumenty, tam nastupuje byrokracie. Zde ovšem argumenty byly. Situace nevěsty Anny Kateřiny připomíná pohádku o chytřé horákyňi: byla řeholnice-neřeholnice, zasnoubená-nezasnoubená, příbuzná-nepříbuzná a vdávala se dobrovolně-nedobrovolně. Navíc při úporné snaze vmanipulovat kauzu tam, kde ji protagonisté chtěli mít, se podařilo nedodržet kanonickou formu církevního sňatku snad ve všech myslitelných bodech za skandálních okolností. Manželství tak bylo uzavřeno-neuzavřeno. Rozplést tento zmatek, způsobený legendárním právním fušerstvím pantatínka Šporka, spojeným s přesvědčením, že se mu všechno musí podařit podle jeho představ, a reakcí na tento tlak ze strany církevních institucí, není jednoduché, ale o to zajímavější. Autorská dvojice Hedvika Kuchařová a Ignác Antonín Hrdina se toho zhostila – jako obvykle – výtečně.

Jako litoměřického generálního vikáře mě těší, že litoměřická biskupská konzistoř hraje v této kauze víceméně seriózní a pozitivní úlohu. Litoměřický oficiál Tobiáš Hübner, ačkoli se dostal k vyřízení kauzy „jako Pilát do kréda“, postupoval obezřetně a pečlivě, ostatně tak ho posuzoval i František Antonín Špork. Rozpaky a váhání, které v jeho jednání pozorujeme, lze přisoudit především jeho snadné odvolatelnosti z úřadu, ale také tím, že postavení metropolitního stolce v Praze vůči biskupství v Litoměřicích bylo podle tehdy platných právních norem velmi silné. Neslavnou roli v kauze sehrály konzistoře pražská a královéhradecká. Nejhůře potom ze všech vychází z této záležitosti pražský světicí biskup a oficiál Daniel Mayer z Mayernu (na sklonku svého života jmenovaný pražským arcibiskupem), který s protagonisty sporu jednal hrubě, postupoval problematicky, byl příliš horlivý při spolupráci se světskou mocí a ve své relaci vídeňské nunciatury evidentně lhal. Tato jeho role ostře kontrastuje s jinak velmi dobrým hodnocením jeho osoby. Doufejme tedy, že jeho postoj v této záležitosti byl dán jen „nepřiměřenou obranou“ prestiže metropolitní konzistoře. Příběh šťastně končí sanací uzavřeného manželství papežskou nunciaturou, kdy se naplní staré dobré přísloví „Roma locuta, causa finita“.

Přeji této knize, aby oživila nejen zájem o dějiny, ale také o právo a přispěla ke kultivaci právního prostředí, v němž žijeme. Vždyť právo je našim

každodenním průvodcem a je dobré poznávat, jak s ním lidé v různých dobách nakládali a jak ono nakládalo s lidmi. A zamyšlení nad materií sporu, ať nás vede k uznání, že manželství je hodnotou, v jejíž prospěch se vyplatí bojovat.

P. ThLic. Stanislav Příbyl, Th.D., CSsR,
generální vikář, Litoměřice
Litoměřice 16. května 2015

Úvod

Tak jako mnoho jiných událostí ze života říšského hraběte Františka Antonína Šporka i sňatek jeho druhorozené dcery Anny Kateřiny s jejím bratrancem Františkem Karlem Rudolfem svobodným pánem Swéertsem z Reistu roku 1712 je opředen určitou rouškou tajemství a spadá do oblasti téměř legendárních Šporkových „právních výtržností“, které mu sice na jedné získaly ojedinělou a poněkud problematickou publicitu, ovšem na druhé straně ho nakonec málem přivedly do neštěstí.¹ Je nesporné, že způsob, jakým hrabě provdával svou druhorozenou dceru, byl nejen nestandardní, ale v přímém rozporu s tehdy platným (a to sice kanonickým) právem. Jednak snoubenci byli pokrevně příbuznými, což tehdy stejně jako dnes představovalo v kanonickém právu právní překážku platného uzavření manželství, jednak a zejména existovaly nikoli zanedbatelné pochybnosti o tom, zda snoubenka vůbec hodlala svobodně volit stav manželský, a nikoli spíše stav řeholní, jednak konečně byly při sňatku porušeny snad všechny tridentské předpisy upravující formu uzavření manželství, včetně těch, které byly rovněž stanoveny jako podmínka platnosti manželské smlouvy.

A právě z hlediska tohoto kanonického práva se chce tato studie onou kontroverzní manželskoprávní záležitostí zabývat. A aby to nebylo tak jednoduché, u snoubenců/manželů Swéertsových bylo vše jaksi dvakrát: byli spojeni ne jednoduchým, ale dvojitým poutem pokrevního příbuzenství; dostali od tohoto pokrevenství ne jednu, ale hned dvě papežské dispense; zasnoubili se ne jednou, nýbrž dvakrát, a dvakrát také uzavřeli

---

1 A které mohly „zesnulého veleslavného fundátora státi život, jmění i čest“ (Rakovský, Ferdinand, *Krátké vypravování o životě Jeho Excelence pana Františka Antonína hraběte ze Šporků, sepsané jeho pážetem Ferdinandem Rakovským v Kuksu 1. září 1778*, Kuks 1938). K tomu srovnej Hrdina, Ignác Antonín a Kuchařová, Hedvika, *Kacířský proces s hrabětem Šporkem v právně-historickém a teologickém kontextu*, Ostrava: KEY Publishing, 2011.

manželskou smlouvu; konečně i k prohlášení platnosti jejich manželství došlo vlastně dvakrát: jednou neformálním dopisem a po druhé oficiálním dekretem. Na druhé straně nelze přehlédnout, že na věci zainteresované církevní úřady přistupovaly k vyřízení věci (tj. provedení dispense) přinejmenším laxně a zejména pražská konzistoř se k žadatelům chovala se špatně skrývanou nechutí.

Sňatek Anny Kateřiny Šporkové s baronem Swéertsem a peripetie kolem něj doposud monograficky zpracovány nebyly. K vlastní problematice se však podařilo nashromáždit dostatečné množství materiálů – sám hrabě nechal o zasnoubení a sňatku své dcery Anny Kateřiny s baronem Františkem Karlem Rudolfem ze Swéertsů roku 1712 sepsat a ve své lyské tiskárně vytisknout čtvero tzv. „species facti“,² a to všechny zřejmě svým tehdejším sekretářem Ludvíkem Kronsským jakožto „v této věci nejlépe informovaným“ (který od něj ovšem později uprchl a roku 1715 jej u místodržitelství denuncoval)³, ačkoli jeho autorství je výslovně uvedeno jen u posledních dvou spisů. Všechna tato sepsání, vydaná v minimálním nákladu, a proto jen velmi obtížně dostupná, končí prvním vyslovením manželského souhlasu snoubenci dne 9. února 1712.

Prvním z nich je anonymní *Species facti, verfertiget von N. N.* (*Species facti*, zhotovená od N. N.), s. l. z 23. března 1712 (dále jen: *Species facti I*), pojednávající o zasnoubení jeho dcery Anny Kateřiny s baronem Swéertsem: „Demnach 1710 den 15. Aprilis zwischen der ... Anna Catharina Fräule Gräfin v. Sporck ... und ... Franz Carl Baron v. Sweerts eine Ehe Verlöbnuss mit Gegenwechslung beiderseitigen Ringen behöriger massen celebriret worden ...“⁴ V příloze obsahuje kopie několika dokumentů.

Druhým z nich je rovněž anonymní *Species facti concernens matrimonium Francisci Caroli L. B. de Sweerts...* (*Species facti* týkající se manželství Františka Karla svob. barona ze Swéertsu...), Pragae 1712⁵ (dále jen: *Species facti II*), kterou se však autorům nepodařilo dohledat.

2 V Benediktově seznamu šporkovských tisků pod č. 34a, b, c, d.

3 K tomu viz např. Benedikt, Heinrich, Franz Anton Graf von Sporck (1662–1738). Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen, Wien: Manz Verlag, 1923, s. 419n.

4 „Poté, co 15. dubna 1710 byly mezi... Annou Kateřinou slečnou hraběnkou Šporkovou... a ... Františkem Karlem baronem ze Swéertsu řádně slaveny zasnuby se vzájemnou výměnou prstenů...“ (Hradec Králové, fond Biskupství královéhradecké, inv. č. 161, sign. IV p 1, kart. č. 14).

5 Snad jde o onen další ze Šporkových manifestů, který mu byl – spolu s tím, který reagoval na lyskou inkvizici – hraběti hozen pod nohy při zasedání místodržitelství v Plzni v listopadu roku 1713 (Volf, Josef, Příspěvky k dějinám Šporkovy tiskárny v Lysé, Časopis českých knihovníků, XI (1932) s. 9–11. Viz též Preiss, s. 127 a 499, pozn. č. 44).

Třetím je *Species facti, welche von dem gräfl. Sporckischen Secretario Ludvig Kronskey, als in diesem Negotio am besten informirten, verfasst worden* (Species facti, která byla vypracována sekretářem hraběte Šporcka Ludvíkem Kronským jakožto tím, který je o věci nejlépe informován), s. 1., z 25. března 1712 (dále jen: *Species facti III*).⁶ Je poněkud podrobnější než ona první, zato neobsahuje žádné přílohy.

Konečně čtvrtým z těchto spisů je stejně nazvaná, jen do latiny přeložená *Species facti composita a Francisco Ludvico Kronskey, Sporkiano secretario, tanquam in hoc Negotio optime informato* (Species facti, sestavená Františkem Ludvíkem Kronským, Šporckovým sekretářem, jakožto o této věci nejlépe informovaným), s. 1., ze dne 25. března 1712 (dále jen *Species facti IV*); obsahuje však navíc některé přílohy podobně jako *Species facti I*.⁷

Jak je ovšem i pro jiné Šporckovy *Species facti* typické, i tyto podávají ona „facta“ až příliš výhradně z jeho úhlu pohledu. Lze tedy jen uvítat, že i litoměřický generální vikář Tobiáš Hübner, který v celém případě hrál (třeba nechtěně) jednu z hlavních rolí, sepsal roku 1712 svou vlastní zprávu o průběhu oněch událostí – *Species facti Concernens Matrimonium Illustrissimi Domini Francisci Caroli L. B. de Sweerts* (Species facti, která se týká manželství nejjasnějšího pána Františka Karla svob. bar. ze Swéertsu), s. a. et l. (dále jen: *Species facti Hübner*), která některé údaje ze Šporckových *Species* uvádí na pravou míru.⁸

O sňatku Šporckovy dcery Anny Kateřiny činí jen velmi stručnou zmínku i hraběcí životopisci – Roxas⁹ a Stillenau.¹⁰

6 Hradec Králové, fond Biskupství královéhradecké, inv. č. 161, sign. IV p 1, kart. č. 14.

7 NA, fond Wunschwitzova sbírka, složka Sporck – tisky.

8 Národní knihovna v Praze, sign. 21 J 1402.

9 Roxas, Ferdinand van der, *Leben Eines Herrlichen Bildes Wahrer und rechtschaffener Frömmigkeit, Welches Gott in dem Königreich Böhmen in der hohen Person Sr. Hoch-Gräfl. Excellenz, Herrn Herrn Frantz Antoni, Des H. Röm. Reichs Grafen von Sporck, Herrn der Herrschaft Lyssa, Gradlitz, Konoged und Herschmanitz u. Der Röm. Kayserl. Majestät würcklichen Geheimbden Rath, Cammerern und Stadthaltern des Königreichs Böhmen u. Als einen Spiegel reiner Gottes-Furcht, allen Frommen zu einem Beyspiel aufgerichtet hat, entworfen durch Ferdinand van der Roxas. Amsterdam, bey Rudolph van der Leeuwen. 1715.*

10 Stillenau, Gottwald Caesar, von *Leben Eines Herrlichen Bildes Wahrer und rechtschaffener Frömmigkeit, Welches Gott in dem Königreich Böhmen in der hohen Person Sr. Hoch-Gräfl. Excellenz, Herrn Herrn Frantz Antoni, Des H. Röm. Reichs Grafen von Sporck, Herrn der Herrschaft Lyssa, Gradlitz, Konoged und Herschmanitz u. Der Röm. Kayserl. Majestät würcklichen Geheimden Rath, Cammerern und Stadthaltern des Königreichs Böhmen u. Als einen Spiegel reiner Gottes-Furcht, allen Frommen zu einem Beyspiel aufgerichtet hat, Auf neue entworfen durch Gottwald Caesar von Stillenau, s. 1., 1720, s. 26.*

Hlavním zdrojem vesměs nepublikovaných rukopisných pramenů k tématu však byla kniha Šporkových konceptů¹¹ a fond Biskupství královéhradecké (SOkA Hradec Králové).¹² Díky dochovaným knihám emanat ve fondu Archiv pražského arcibiskupství (NA Praha) je možné využít korespondenci, kterou pražská konzistoř vedla během celé kauzy.¹³ Další materiály, dokumentující spíše postup světských úřadů, se nacházejí v témže archivu ve fondu Staré české místodržitelství.¹⁴ Naproti tomu v historickém archivu Biskupství litoměřického (SOA Litoměřice) se prý k této kauze nedochovalo nic.¹⁵

Nejvýznamnější šporkovský životopisec 20. století Heinrich Benedikt ve své (již zmíněné) nepřekonané Šporkově biografii *Franz Anton Graf von Sporck (1662–1738). Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen* věnuje uzavření tohoto manželství dvě strany.¹⁶ Pavel Preiss ve svých jinak vynikajících publikacích *Boje s dvouhlavou saní*¹⁷ a *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*¹⁸ k této problematice neuvádí nic, co bychom nenalezli u Benedikta; stejně tak ostatní Šporkovi životopisci, pokud vůbec o této záležitosti referují, čerpají výlučně z Benedikta. Kupodivu se problémům kolem sňatku urozených snoubenců vůbec nevěnuje kněz a definitor české provincie řádu servitů Řehoř Maria Zinck, který, jak ještě bude uvedeno, napsal jejich životopisy.

Jak je tedy zřejmé, událostem kolem uzavření předmětného manželství byl zejména v publikovaných materiálech pramenné povahy (*species facti*) věnován dostatečný prostor. Nicméně i tak zůstává řada otazní-

11 NA, Sběrka rukopisů A, Sporck – Concepte und Briefe 1709–1716, sign. 62 A 1, e6. Za poskytnutí jejich fotokopii vděčím kolegovi Jindřichu Koldovi, vedoucímu sbírek NKP Hospitalů Kuks. Dále citováno jako Sporck – Concepte und Briefe 1709–1716.

12 SOkA Hradec Králové, fond Biskupský archiv, inv. č. 161, sign. IV p 1 a dále kart. 14, inv. č. 160, sign. IV o 1. Dále citováno jako SOkA HK, fond Biskupství HK, spor s hrabětem Šporkem.

13 NA, fond Archiv pražského arcibiskupství I, kniha A3/10 a kniha A3/11.

14 NA, fond Staré české místodržitelství, inv. číslo 22026, sign. 1712/V/c/29.

15 Viz mail Mgr. Daniely Brokešové ze SOA Litoměřice autorovi ze dne 29. července 2014: „... z období, které Vás zajímá, se, bohužel, dochoval v biskupském archivu – archivu konzistoře, ordinariátu, popř. pozůstalosti biskupů – pouze nepatrný zlomek. Prohlédla jsem dochované knihy protokolů ze zasedání konzistoře, emanat a zlomek recept z let 1710–1712 (leden–červen). Dále jsem nahlédla do tzv. Schlenzovy sbírky, kam byly na počátku 20. století zajímavé kauzy často přemanipulovány z různých částí biskupského archivu. Bohužel, Vámi hledané okolnosti výše uvedeného sňatku se mi v tomto materiálu nepodařilo dohledat...“

16 Na straně 35 a 36.

17 Praha: Vyšehrad, 1981, s. 68n.

18 Praha – Litomyšl: Paseka, 2003 (dále jen: „Preiss“), s. 108–110. Jde o druhé, rozšířené a přepracované vydání knihy, která vyšla pod názvem *Boje s dvouhlavou saní...*, a jen na toto nové vydání se bude tato monografie dále odvolávat.

ků, týkajících se zejména kanonickoprávních problémů, které se vážou k předmětnému sňatku a ukazují na nejasnosti, které jej doprovázely. Tak např. asi nebude bez zevrubnější analýzy zřejmé, proč se tímto manželstvím zabývalo tolik duchovních institucí a osob: od papeže a jeho vídeňského nuncia přes litoměřickou, pražskou a královéhradeckou konzistoř a valkeřického i hradištského faráře až po podivného potulného duchovního, který nakonec snoubence (domněle) sezdal. Je skromným úkolem předkládané práce tyto nejasnosti odstranit nebo alespoň minimalizovat, a na tomto pozadí prezentovat kanonické manželské právo podle norem tridentského sněmu. Z pramenů uvedených v příloze lze také získat autentický obrázek o způsobu úřadování (*stillus curiae*) jak diecézních kurií, tak částečně i kurie římské.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol.

První kapitola (*Ti, o které šlo: snoubenci a manželé Swéertsovi*) podává portrétní medailony obou protagonistů této publikace – Šporkovy dcery Anny Kateřiny a jejího snoubence a pozdějšího manžela barona (pak i hraběte) Františka Karla Rudolfa ze Swéertsu. Monografie naproti tomu neobsahuje životopis hraběte Františka Antonína Šporka; jeho znalost se u čtenářů předpokládá a v případě potřeby není problém si ji opatřit. Třebaže vynikající Benediktova publikace je dnes téměř nedostupná, lze jako určitou „prerekvizitu“ pro četbu předkládané práce použít jednu z uvedených Preissovyých knih, popř. alespoň jinou seriózní stat o Šporkovi (Pekař, Tříska...).¹⁹

Druhá kapitola (*Vývoj manželskoprávní úpravy a její prameny*) představuje nezbytný úvod do právní problematiky případu a je věnována jednak stručnému přehledu vývoje právní úpravy uzavírání manželství, jednak materiálním kogničním pramenům manželského práva (přírodně kanonického), které v kritické době stanovily podmínky platnosti a dovolenosti uzavírání manželství; šlo především o Korpus kanonického práva ve znění tridentské legislativy.

Další kapitoly (3.–7.) jsou vždy děleny na dvě části: v první (*de jure*) je uvedena kanonickoprávní úprava daného právního institutu, jak platila v kritické době (někdy je i provedena komparace s nyní platnou právní úpravou, pokud se tato výrazněji liší od oně historické). Bude nás při tom provázet zejména Šporkův současník, hornobavorský rodák z Großberg-

19 Pekař, Josef, *z duchovních dějin českých. Hrabě František Antonín Špork (referát o knize H. Benedikta, Franz Anton Graf Spork /1662–1738/, Wien 1923)*, in: ČČH 29 (1923), s. 217–237. Tříska, Karel, *František Antonín hrabě Špork*, s. l., 1939 (1. vydání).

hofenu a profesor kanonického práva Vít Pichler SJ²⁰ (1670–1736) a jeho „Candidatus jurisprudentiae“.²¹ Samozřejmě především ve sporných otázkách budou citováni i jiní mladší kanonisté – z nich asi nejvíce profesor kanonického práva na redemptoristickém teologickém ústavu v Obořišti Josef Pejška CSsR a jeho vynikající trojdílná učebnice Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému.²² Nepůjde přitom o anachronismus, protože právní úprava uzavírání manželství se od tridentina změnila jen velmi málo. V druhé části (*de facto*) bude pak na pozadí těchto pramenů ukázáno, jak se s touto právní úpravou srovnával (či spíše nesrovnával) postup hraběte Františka Antonína Šporka při úsilí o sňatek dcery s baronem Swéertsem. Dále tedy bude řeč jen o obsahu faktické části kapitoly.

Tak třetí kapitola (*Anna Kateřina – klášter, nebo manželství?*) se zabývá zejména pochybnostmi, které vyvstaly o svobodném rozhodnutí Anny Kateřiny ke vstupu do manželského stavu a které měly za následek odmítnutí vykonání již udělené dispense.

Čtvrtá kapitola (*Manželská překážka pokrevnosti mezi snoubenci*) má za téma příbuzenský vztah obou snoubenců, který by jinak – bez dispensace – měl za následek neplatnost uzavíraného manželství.

V páté kapitole (*Dvojí dispens od manželské překážky pokrevnosti*) pojednává o snaze Františka Antonína Šporka získat pro svou dceru a budoucího zetě dispens od této manželské překážky a její provedení.

Šestá kapitola (*Dvojí manželský slib snoubenců*) je věnována vlastnímu „sňatku“, který navzdory odepření provedení dispense František Antonín Špork zorganizoval, a to před absolutně nepřislušným duchovním.

Konečně sedmá kapitola (*Náprava – sanace manželství*) popisuje (tentokrát už úspěšně) úsilí otce Anny Kateřiny, jakož i jeho zetě (a pozdějšího adoptivního syna) Františka Karla Rudolfa o administrativní zplnění tohoto manželství.

Pokud jde o formu zpracování látky, byla zvolena kombinace metody systematické a chronologické: materie je rozdělena podle věcných hledisek (manželský souhlas, příbuzenství, dispens od něj, forma souhlasu

20 K němu viz Kolda, Jindřich, Hrdina, Ignác Antonín, Historická knihovna Hospitalu Kuks a její romanisticko-kanonistický fond, Červený Kostelec 2014.

21 Candidatus abbreviatus jurisprudentiae sacrae, Hoc est Juris Canonici Secundum Gregorii Papae IX. Libros V. Decretalium explanati Summa, seu Compendium..., I a II, první vydání roku 1722 v Augsbuergu „usibus DD. Candidatorum juris editum“ (vydáno pro potřeby pp. kandidátů práva) – odtud i název. V Rakousku šlo dokonce o autorizovanou učebnici („Vorlesebuch“).

22 Vydáno vlastním nákladem autora, díl I. (Semily 1932), díl II. (Obořiště 1937) a díl III (Obořiště 1934).

a sanace manželství), přičemž v rámci každého z nich je chronologicky líčen postup událostí. Že se jednotlivé reference v některých případech nutně prolínají, vyplývá z povahy věci.

Tak, jako v obou předchozích publikacích o Šporkových procesech,²³ i v této dávají autoři široký prostor citacím z dokumentů a pramenů vůbec, a to jak v poznámkovém aparátu, tak zejména v četných přílohách, reprodukujících vybrané dokumenty jednak v českém překladu, jednak také v jazyce originálu (tedy zpravidla německy, ale i latinsky), protože jakkoli byly některé z těchto pramenů (většinou původem z první čtvrtiny 18. stol.) tehdy vytištěny, dnes jsou většinou čtenářů prakticky nedostupné – ani autorům se nepodařilo některé šporkovské tisky dohledat (např. *Species facti II*); ve všech případech jde také o jejich první překlad do češtiny. To proto, aby si sám laskavý čtenář mohl o věci hned během četby udělat obrázek a nebyl odkázán jen na pohled autorů. A tak jako v publikaci o Šporkově kacírském procesu, i zde si spoluautoři rozdělili práci: Hedvika Kuchařová se zaměřila na heuristiku pramenů, Ignác Hrdina na právní analýzu případu.

Pro případ dalšího vydání budou autoři vděční za všechny připomínky k textu i poukazy na nedohledané prameny.

Autoři děkují recenzentům: Mgr. Jindřichu Koldovi, vicekastelánovi NKP Hospitál Kuks a doktorandovi na katedře pomocných věd historických a archivnictví Filosofické fakulty Univerzity v Hradci Králové (ovšem i za další laskavou odbornou pomoc), a doc. JUDr. Stanislavu Příbylovi, Ph.D., J.C.D., členovi katedry teologických věd Teologické fakulty JU v Českých Budějovicích a soudci Metropolitního církevního soudu v Praze.

Litoměřickému generálnímu vikáři, doktoru teologie Stanislavu Příbylovi, CSsR, nástupci Tobiáše Hübnera v úřadu, jsou zavázáni za slova předmluvy.

Za technickou, organizační i jinou pomoc děkují (abecedně) paní Bc. Petře Hofbauerové z Národní knihovny v Praze, paní Marii Horáčkové, dnes již bývalému administrátorovi Římskokatolické farnosti u kostela Povýšení sv. Kříže v Praze-Vinoři P. Mgr. Pavlu Jančíkovi, doc. JUDr. Petru Kubínovi, Ph.D., z Katolické teologické fakulty UK v Praze, místostarostovi Městské části Praha-Vinoř panu Robertu Rytinovi,

23 Tou první je již zmíněná kniha I. A. Hrdiny a H. Kuchařové *Kacírský proces s hrabětem Šporkem...* Druhou je pak publikace Hrdina, Ignác Antonín, *Proč hrabě Špork seděl ve vězení pro dlužníky? Právně historická analýza jednoho sporu hraběte Šporka s advokátem Neumannem*, Ostrava: KEY Publishing, 2013.

prezidentovi Evropské společnosti pro dějiny práva doc. JUDr. Karlu Schellemu, CSc., JUDr. Michalu Šejvlovi, Ph.D., z katedry teorie práva Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni a prapra...vnučce manželů Swéertsových paní Marině Werba z Vídně.

Za licenci k uveřejnění portrétů Františky Apolonie a Anny Kateřiny Šporkových jakož i Františka Karla Rudolfa Swéertse děkujeme panu Ing. Jiřímu Balskému, řediteli Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Jaroměři-Josefově.

Za vydání této publikace jsme zavázáni univerzitnímu nakladatelství Karolinum v Praze.

A necht' nám laskavě prominou ti, které jsme zde opomenuli jmenovitě uvést – i jim všem patří náš srdečný dík.

Autoři

1. Ti, o které šlo: snoubenci a manželé Swéertsovi

Ti, o které šlo, o jejichž osudy se v této poněkud trapné hře jednalo, byla zbožná dívka z bohatého, třebaže mladého šlechtického rodu Šporků, pošilhávající (po vzoru starší sestry) po životě v klášteře, a mladý muž ze slezského (starobylého, i když zdaleka ne bohatého) rodu Swéerts von Reist. Ale tyto dva mladé lidi nespojovala jen snoubenecká zamilovanost a posléze manželská láska, nýbrž i nepřilíš vzdálené příbuzenství; a právě toto příbuzenství bylo důvodem či spíše záminkou, proč byla jejich cesta k oltáři tak trnitá.

Z důvodů, o nichž byla řeč v úvodu, se v této kapitole nemluví o nevěstině otci hraběti Františku Antonínu Šporkovi, ačkoli to byl právě on (nikoli snoubenci a pozdější manželé Swéertsovi), kdo byl hlavním protagonistou tohoto příběhu.

1.1 Anna Kateřina hraběnka Šporková²⁴

Hrabě František Antonín Špork (1662–1738), syn generála Jana Šporka (1595–1679) a jeho druhé manželky, pomořanské šlechtičny z rodu

---

²⁴ Její životopis zpracoval: Zinck, Gregorius Maria, Offenbahr- und Geheimer Spiegel Einer wahrhaft Christlichen Ehe-Frau Das ist: Kurtz verfaßte Lebensbeschreibung, und Gedächtnuß Der in GOtt ruhenden Hoch- und Wohl-Gebohrnen Frauen Frauen ANNAE CATHARINAE Gräfin von Sweerts und Sporck, Des Heil. Röm. Reichs-Freyin von Reist, Gebornen Reichs-Gräfin von Sporck, Gewesenen Frauen von Herrschafften und Güthern Lissa, Schliesselburg, Konoged, Neu- und Alt-Perstein, Dauba, Widim, und Kockoržim, Des Dritten Ordens Der Dienerinnen Unser Lieben Frauen genannt, MARIA ANGELA Welche nach geführten Christlich-Tugendsamen Leben den 19. May 1754. Christlich Tugendsam im Herrn entschlaffen ist. In Drey Theil[en] zusammen getragen Von P. F. Gregorio Maria Zinck, Ordens der Diener Mariä, der Böhmischen Provintz Priester, Prediger und Definitore Actuali, Praha: Jan Karel Hraba, 1757. Jejímu sňatku s baronem Swéertsem však věnuje jen pár řádků na s. 15.

von Fineke Eleonory Marie Kateřiny (1640–1674), pocházel ze čtyř dětí zrozených z tohoto manželství:²⁵ jeho bratrem byl Ferdinand Leopold (1665–1711), pozdější pán na Heřmanově Městci, jeho sestrami pak Marie Sabina²⁶ a Anna Kateřina (1669–1712). A právě Šporkova sestra Marie Sabina se v prvním manželství²⁷ roku 1680 provdala za svobodného pána Františka Karla (1654–1692) ze slezské větve původem ovšem bruselského patricijského rodu Swéertsů z Reistu (von Schwartz und Reisst). Zde se poprvé setkáváme s rodem, který svůj erb jednou spojí s oním šporkovským a bude připomínat jméno hraběte Františka Antonína, jehož rod by jeho osobou jinak vymřel po meči.

Hrabě František Antonín Špork, pán na Choustníkově Hradišti, v Lysé, Konojedech a Malešově, ve svých pětadvaceti letech pojal dne 1. května 1687²⁸ za manželku nezámožnou²⁹ Františku Alžbětu Apolonii (1667–1726), patrně nikoli jen náhodou z výše zmíněného rodu Swéertsů z Reistu. Ta mu porodila tři děti: Marii Eleonoru Františku (1687–1717), jež se jako soror Marie Aloisie Kajetána stala představenou kláštera anunciátek (celestýnek), který pro ně v Choustníkově Hradišti Špork založil roku 1705 přestavbou bývalého (podle pověstí kdysi

-
- 25 Podle Preisse (s. 24) bylo Šporkovo první manželství bezdětné, ale Benedikt (s. 340, pozn. č. 10) ví o dcerách zrozených z tohoto manželství a o jedné z nich uvádí, že byla provdána za polského vrchního maršálka Colonna von Fels. Generál Špork měl však také nemanželského syna Jana Jiřího (1622–1683), jehož legitimoval a umožnil mu tak přijetí mezi nižší českou šlechtu (do stavu rytířského).
- 26 Genealogická sbírka CH (Archiv Národního muzea, Sběrka CH – Genealogická sbírka Vratislava z Mitrovic, Špork, pag. 3–4) uvádí, že Anna Maria Sabina se narodila 9. ledna. 1661 v Lysé, 10. 3. 1680 si vzala za manžela svobodného pána Karla Rudolfa Swéertse z Reistu (narozen 3. ledna. 1654, syn Františka Jana Swéertse, pána na Gross Petrowitz, Löwenstein, Niklasdorf a Neudorf ve Slezsku, a jeho ženy Juliány Alžběty svobodné paní von Burghausen; zemřel 16. května 1693 v Pule jako císařský nadporučík Auerspergova regimentu). Anna Maria Sabina (...) zemřela 7. července 1717 ve Wiesbadenu; z prvního manželství pocházeli tři synové a tři dcery, mezi nimi byl čtvrtým narozeným František Karel Rudolf (J. Kolda, mail autorovi ze dne 12. července 2015).
- 27 V druhém se dne 22. listopadu 1695 provdala za falckého plukovníka Antonína von Schönberg, jež jeho švagr hrabě František Antonín obliboval a dostával od něj novinky německé literatury.
- 28 Tak oficiální Šporkův životopisec Ferdinand van der Roxas (s. 24) a podle něj i Benedikt. Údaje o roku Šporkovy svatby se rozcházejí; hraběcí páže Ferdinand Rakovský (Krátké vypravování...), který se však v dataci událostí často mýlí, uvádí rok 1683 (s. 25), jeho komentátor Ernest Back však proponuje zřejmě správný rok 1687 (ibid.). Preiss (s. 35) klade stejně jako Tříška (s. 13) Šporkovu svatbu do roku 1686.
- 29 Roxas (s. 24) galantně uvádí, že Šporkova manželka neoplyvala pozemskými statky, ale o to víc nebeskými ctnostmi („zwar nicht überflüssige zeitliche Güter, doch desto so viel mehr Himmlische Tugenden besitzen“).